

POLOŽAJ STUDENATA NA SVEUČILIŠTU U SVJETLU ANALIZE KVALITETE NASTAVE

Jasminka LEDIĆ, Vesna KOVAČ, Branko RAFAJAC
Filozofski fakultet, Rijeka

UDK: 378.14

Stručni rad

Primljeno: 26. 6. 1998.

Ovaj rad iznosi rezultate istraživanja u okviru projekta "Kvaliteta visokoškolske nastave" koji prikazuju položaj studenata na sveučilištu, posebice promatran kroz njihov položaj u nastavi. Upitnikom čiju osnovu čini 15 kriterija kvalitetne visokoškolske nastave, ispitanici (203 nastavnika i 469 studenata Sveučilišta u Rijeci) su procjenjivali razliku između "idealne" nastave (procjena relevantnosti i prinosa svakog kriterija uspješnoj sveučilišnoj nastavi) i "realne" nastave (procjena mjere u kojoj se svaki kriterij poštuje u nastavi na sveučilištu prema mišljenju nastavnika i studenata). Prema rezultatima istraživanja, procjene sveučilišnih nastavnika pokazuju statistički značajnu razliku između "idealnog" i "realnog" u devet od petnaest kriterija. Kod studenata, razlika je u procjeni razlike "idealnog" i "realnog" statistički značajna u svakom kriteriju. Indikativni rezultati s posebnim reperkusijama na praksu mogu se dobiti kada se uspoređuju procjene "idealnog" i "realnog" stanja između nastavnika i studenata. Rezultati Mann-Whitneyevog U testa pokazuju statistički značajne razlike u procjeni "idealne" nastave u sedam kriterija. Međutim, kad se procjenjuje "realna" nastavna praksa, postoji statistički značajna razlika u svakom kriteriju. Kvalitativni pokazatelji (komentari studenata i nastavnika) uglavnom ukazuju na "vanjske" probleme koji negativno utječu na nastavu. Ipak, analiza studentskih komentara ukazuje na to da je moguće pretpostaviti da dio problema u studiranju proizlazi iz čimbenika koji se mogu pripisati nastavnicima, a ne odnose se ponajprije na "vanjske" čimbenike. Kvalitativni pokazatelji potvrđuju rezultate statističkih testova, pa se može držati da većina nastavnika ne uviđa važnost ili zanemaruje komunikaciju sa studentima, ne pokazuje dostatan interes za studente i njihove probleme, ne uvažava ih, i nije im spremna pomoći u dostatnoj mjeri.

UVOD

Vrednovanje sveučilišne nastave koje provode studenti široko je rasprostranjena aktivnost na sveučilištima u svijetu, čiji se rezultati uzimaju u obzir pri procjenjivanju kvalitete nastave, a nerijetko i promocije sveučilišnih nastavnika. Među istraživačima postoji konsenzus u stavu da studentske evaluacije čine validnu i pouzdanu komponentu multidimenzionalne slike efikasnosti sveučilišne nastave (Marsh, 1987.; Arubayi, 1987.; Centra, 1993.; Tang, 1997.). Jasno je da vrednovanje koje provode studenti ima svojih ograničenja (Cox, 1994.): studenti ne mogu pouzdano procjenjivati sve aspekte nastave, valja uzeti u obzir njihovu subjektivnost i brojne elemente koji utječu na njihovo vrednovanje (akademska disciplina kojoj pripadaju, uspjeh u studiju, veličina skupine, osobine ličnosti, itd.), pa se nastoje razvijati pristupi evaluaciji nastave koji će biti efikasniji i osjetljiviji i neće se oslanjati isključivo na evaluacije studenata (Timpson, W. W. i Andrew, D., 1997.).

U svijetu postoje brojni instrumenti kojima studenti vrednuju nastavu. Primjerice, CEQ (Course experience Questionnaire) primjenjuje se u nacionalnom godišnjem istraživanju svih diplomanada u Australiji, a počinje se učestalije primjenjivati i u Velikoj Britaniji (Wilson, Lizzio i Ramsden, 1997.). Na njemačkim sveučilištima razvijen je i rabi se (Rindermann, 1997.) HILVE (Heidelberger Inventar zur Lehrveranstaltungs-evaluation). U izobrazbi za medicinske struke, gdje se, osobito u Sjedinjenim Američkim Državama, zahtijevaju visoki standardi akreditacije (Kassebaum, Eaglen i Cutler, 1997.), rabe se brojni instrumenti kojima se vrednuje uspješnost pojedinih oblika nastave (Jeffreys, Massoni, Odonnell, i Smodlaka, 1997.): CLC (Course, Library, and Computer), CLIN (Clinical), NSL (Nursing Skills Lab).

U našoj zemlji, na žalost, studentske evaluacije nisu učestala niti redovita praksa, a nerijetko je i negativno konotirana. Čini se da ovakve inicijative ostaju na razini odsjeka ili pojedinaca, rijetko se evaluacije redovito provode na cijelom fakultetu, a još rjeđe obuhvaćaju sve članice pojedinih sveučilišta.

Iako u većini slučajeva sveučilišta rijetko pokazuju veću aktivnost u ovom području, ipak se mogu zabilježiti inicijative na tom području. Godine 1990. Ministarstvo znanosti započelo je s podupiranjem znanstvenog projekta "Pretpostavke i kriteriji efikasnosti visokoškolske nastave". Rezultati su pokazali (Ledić, 1990.; 1990.a; 1992.; 1992.a; 1993.; 1993.a; 1994.) da nastavnici uglavnom ne pokazuju potrebu za usavršavanjem nastave, iako se pokazalo da većina ne posjeduje niti osnovno znanje o suvremenim metodama visokoškolske nastave. U većini slučajeva nastava je tradicionalna; sveučilišni nastavnici najčešće reproduciraju iskustvo iz vlastite izobrazbe i nemaju informacija o efikasnijim nastavnim metodama. S

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. I SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

druge strane, studenti su pokazali ozbiljno nezadovoljstvo kvalitetom nastave.

Godine 1995. predložen je Ministarstvu znanosti i prihvaćen za podupiranje prijedlog projekta "Kvaliteta visokoškolske nastave". Konačni je cilj tog projekta razviti model usavršavanja sveučilišnih nastavnika, usklađen s međunarodnim kriterijima kvalitete, ali prilagođen našoj tradiciji i stanju, s namjerom izgradnje "kulture kvalitete". Na osnovi iskustava iz prijašnjeg istraživanja, pošlo se od pretpostavke da se kriteriji kvalitete, praksa visoke izobrazbe i položaj studenata u visokoškolskoj nastavi u Hrvatskoj značajno razlikuju od za ovo područje uobičajenih standarda izvan Hrvatske.

Prijedlog modela usavršavanja sveučilišnih nastavnika, što je krajnji cilj projekta, planira se razviti temeljen na ovim pretpostavkama: znanje kao otvoren, dinamički sustav; usavršavanje sveučilišnih nastavnika temeljeno na načelu "razmišljajućeg praktičara"; stalno poboljšavanje kvalitete zasnovano na pristupu "new collegialism". Taj pristup odabran je kako bi se pokušao uravnotežiti "odozgo nadalje" pristup ovom problemu koji je naznačen u Zakonu o visokim učilištima.¹ U kontekstu ovog pristupa drži se da je upravo sveučilište forum za donošenje odluka koje se proširuje, otvarajući raspravu i ostalima zainteresiranima za kvalitetu nastave, po najprije studentima. Relacija prema studentima u tom problemu u ovom je istraživanju posebno naglašena.

Cilj je ovog rada prikazati dio rezultata rada na projektu "Kvaliteta visokoškolske nastave" koji prikazuje položaj studenata na sveučilištu, posebice promatran kroz njihov položaj u nastavi.

Istraživanjem koje se u velikoj mjeri zasnivalo na procjeni 15 kriterija uspješne visokoškolske nastave od nastavnika i studenata trebala se ispitati:

a) razlika između "idealnog" (procjena relevantnosti i prinosu svakog kriterija uspješnoj sveučilišnoj nastavi) i "realnog" (procjena mjere u kojoj se svaki kriterij poštuje u nastavi na sveučilištu prema mišljenju nastavnika;

b) razlika između "idealnog" i "realnog" prema mišljenju studenata;

c) razlika u usporedbi "idealnog" između nastavnika i studenata;

d) razlika u usporedbi "realnog" između nastavnika i studenata.

METODA

Sljedeći temeljni pristup istraživanju razvijeni su upitnici za ispitivanje mišljenja o kvaliteti sveučilišne nastave za sveučilišne nastavnike i studente. U skladu s iskustvima sličnih istraživanja koja ukazuju na konsenzus istraživača kriterijima koji čine uspješnu visokoškolsku nastavu (Cox, 1994.; McKeachie,

1987.; Penner & Centra, 1993.; Booth & Hyland, 1996.; Cvetek, 1993.; Marentič-Požarnik, 1995.; Andrews, 1996.; Chickering, 1987.), izloženo je 15 kriterija kvalitetne nastave koji su činili glavni dio upitnika. Lista kriterija upotrijebljena je u dva aspekta:

1. za ispitivanje mišljenja nastavnika i studenata o općoj važnosti kriterija ("idealno"): procjena relevantnosti i prinosa svakog kriterija uspješnoj nastavi;

2. za ispitivanje mišljenja nastavnika i studenata o mjeri u kojoj se svaki kriterij poštuje u tekućoj praksi sveučilišne nastave ("realno"); pritom su nastavnici procjenjivali svoju praksu, a studenti svoje iskustvo u nastavi.

Kriteriji su:

1. *Jasno postavljeni ciljevi nastave.* (Nastavniku i studentima jasno je što se nastavom želi postići, primjerice: razumjeti teoriju, razviti vještinu, usvojiti stav.)

2. *Poticanje interesa studenata.* (Nastavnik poznaje interese studenata i oblikuje nastavu pridajući im pažnju.)

3. *Dobra pripremljenost nastavnika.* (Nastavnik je dobro pripremljen za svaki sat nastave.)

4. *Stručnost nastavnika.* (Nastavnik dobro vlada svojom strukom i upoznat je s najnovijim zbivanjima u struci.)

5. *Entuzijizam nastavnika za predmet.* (Nastavnik studentima iskazuje entuzijizam za predmet koji poučava.)

6. *Naglašavanje važnog u predmetu.* (Nastavnik ukazuje studentima na znanja bitna za razumijevanje predmeta.)

7. *Poticanje suradničkih nastavnih metoda.* (Nastavnik rabi metode kojima se potiče suradnja i komunikacija studenata: diskusija, ekipni rad, skupni rad, rad u parovima, itd.)

8. *Poticanje aktivnog učenja i samostalnog mišljenja studenata.* (Nastavnik se ne zadovoljava samo reprodukcijom znanja već od studenata zahtijeva razumijevanje i kritički stav prema sadržajima svojeg predmeta.)

9. *Poštivanje individualnih razlika studenata.* (Nastavnik vodi računa o različitim predznanjima, interesima i sposobnostima studenata.)

10. *Traženje povratnih informacija od studenata.* (Nastavnik tijekom nastave traži informacije o znanju i stupnju razumijevanja predmeta.)

11. *Razvijen mehanizam odgovora na povratne informacije.* (Nastavnik oblikuje svoju nastavu u skladu s povratnom informacijom dobivenom od studenata.)

12. *Pravedan način procjenjivanja znanja studenata.* (Nastavnik ima jednake kriterije za sve studente; nije podložan subjektivnom raspoloženju.)

13. *Vrijednost nastave u širem kontekstu studija.* (Nastavnik ne izolira svoj predmet, već ukazuje na povezanost tog predmeta s drugim predmetima i strukom u cjelini.)

14. *Adekvatnost i dostupnost literature, opremljenost nastavnim sredstvima i pomagalicama.* (Nastavnik vodi računa o dostupnosti i kvaliteti literature potrebne za studiranje predmeta.)

15. *Spremnost za pomoć.* (Nastavnik je studentima dostupan za pomoć u učenju i zadovoljavanje posebnih interesa.)

Nastavnici i studenti trebali su izraziti svoje mišljenje skalom od 1 do 5, a kriterije su procjenjivali dva puta. Prvo su procjenjivali kriterije s obzirom na relevantnost i prinos svakoga kriterija uspješnoj visokoškolskoj nastavi (1 – aktivnost uopće ne utječe na kvalitetu nastave; 5 – aktivnost u velikoj mjeri utječe na kvalitetu nastave), a zatim su procjenjivali mjeru u kojoj se svaki kriterij poštuje u aktualnoj nastavi (1 – navedena aktivnost se ne poštuje; 5 – navedena aktivnost se uvijek poštuje).

Uzorak nastavnika i studenata odabran je na Sveučilištu u Rijeci i njegovim članicama: Ekonomskom fakultetu u Rijeci (EKO Rijeka), Fakultetu ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković" u Puli (EKO Pula), Pomorskom fakultetu u Rijeci (POM), Hotelijerskom fakultetu u Opatiji (HOT), Medicinskom fakultetu u Rijeci (MED), Pedagoškom fakultetu u Puli (PED Pula), Pedagoškom fakultetu u Rijeci (PED Rijeka), Pravnom fakultetu u Rijeci (PRA), Tehničkom fakultetu u Rijeci (TEH), Građevinskom fakultetu u Rijeci (GRA). Nastavnici su upitnike dobili poštom, uz personalizirano omotno pismo i adresiranu omotnicu za povrat. Upitnici su bili anonimni, uz mogućnost da nastavnici, ako žele, upišu svoje ime i adresu za budući kontakt u svezi s problemom istraživanja. Budući da zbog anonimnosti upitnika nije bilo moguće precizno kontrolirati koji su ispitanici vratili popunjeni upitnik, upitnike nismo ponovno slali. Upitnici su bili poslani svakom nastavniku na Sveučilištu u Rijeci; uzorak je jedino odabran na Medicinskom fakultetu zbog velikog broja nastavnika medicinske struke, kako na rezultate nastavnika ne bi utjecala disciplina kojoj pripadaju.

Za ispitivanje mišljenja studenata rabljen je drukčiji pristup. Odabrani su studenti treće godine studija, jer je pretpostavljeno da ti studenti imaju dosta iskustva u nastavi na sveučilištu, a da je razdoblje studiranja koje im preostaje još uvijek dosta dugačko da imaju dosta motivacije za aktivno uključivanje u istraživanje. Uz dopuštenje i pomoć dekanata pojedinih sveučilišnih institucija, istraživačka ekipa imala je ugovoreno precizno vrijeme istraživanja. Obično je studentima bilo ostavljeno petnaestak minuta za ispunjavanje upitnika.

Tablica 1. prikazuje ispitanike u istraživanju. Od 563 poslana upitnika vraćeno je 203 upitnika, što iznosi 35 posto. Varijacija u postotku odgovora iznosi od 23 posto (EKO Rijeka) do 47 posto (PED Rijeka). Od 1449 studenata koji su upisali i pohađali treću godinu studija ispitano je 469 (32 posto).

Pritom valja upozoriti na razmjerno velike varijacije u broju ispitanika koje je bilo moguće ispitati na nastavi (od 18 posto do 66 posto), što može ukazivati na problem pohađanja nastave.²

● **TABLICA 1**
Uzorak:
nastavnici i studenti

	PED Ri	PED Pula	MED	TEH	GRA	EKO Ri	PRA	POM	HOT	EKO Pula	TOT
Broj:											
- poslanih upitnika	120	44	86	72	35	44	28	46	55	33	563
- vraćenih upitnika	56	14	28	22	11	10	12	12	23	15	203
% vraćenih upitnika	47	32	33	31	31	23	43	26	42	45	35
Broj:											
- studenata 3. godine	222	105	159	63	61	331	90	116	172	130	1449
- ispitanika studenata	146	34	29	19	26	72	24	26	58	35	469
% ispitanika studenata	66	32	18	30	43	22	27	22	34	27	32

REZULTATI

Analiza kvantitativnih rezultata

Petnaest kriterija koji čine uspješnu sveučilišnu nastavu predloženo je nastavnicima i studentima za procjenu s dva aspekta: "idealnog" (procjena relevantnosti i i prinosa svakog kriterija uspješnoj nastavi) i "realnog" (procjena mjere u kojoj se svaki kriterij poštuje u nastavi koja se odvija na sveučilištu). U prvom koraku statističke analize izračunana je aritmetička sredina za svaki kriterij, a zatim su kriteriji rangirani. Rezultati su prikazani u tablici 2.

Iz rangova kriterija u "idealnoj" nastavi može se oblikovati zamisao kvalitetne nastave prema ideji nastavnika koji su sudjelovali u istraživanju: nastavnici dobro pripremljeni za nastavu (1), stručnjaci na svojem području (2) koji poučavaju s jasno postavljenim ciljevima (3) i pravedno procjenjuju znanje studenata. Takva se slika može pripisati "tradicionalnom" pogledu na uspješnu nastavu, a vrlo je nepovoljna kad se promatra položaj studenata, jer su poštivanje individualnih razlika studenata (15), razvijen mehanizam odgovora na povratne informacije studenata (14) i traženje povratnih informacija od studenata (13) kriteriji koji su, prema mišljenjima nastavnika, najmanje važni za uspješnu nastavu. Moglo bi se čak zaključiti da se primarni interes nastavnika u kontekstu nastave nalazi ponajprije u njima samima i u predmetu koji predaju, dok su studenti izvan centra njihova interesa.

Slika uspješne nastave koju predočuju studenti gotovo je ista: studenti visoko vrednuju nastavnike koji su stručnjaci u svojem predmetu (1), pravedno procjenjuju znanje studenata (2), dobro su pripremljeni za nastavu (3), a dostupna je i

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. | SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

adekvatna literatura, nastavna sredstva i pomagala (4). Najmanje važnim studenti drže traženje povratne informacije od studenata (15), odgovaranje na povratnu informaciju (14) i poštivanje individualnih razlika studenata (13). Ovo upućuje na zaključak da studenti nemaju razvijenu samosvijest o vlastitoj ulozi u kreiranju nastave.

	Idealno				Realno			
	As		Rang		As		Rang	
	Nas	Stu	Nas	Stu	Nas	Stu	Nas	Stu
1. Jasno postavljeni ciljevi nastave	4,61	4,37	3	7,5	4,32	3,27	7	3,5
2. Poticanje interesa studenata	4,31	4,42	10	5	3,88	2,53	11	12
3. Dobra pripremljenost nastavnika	4,81	4,50	1	3	4,46	3,48	3	2
4. Stručnost nastavnika	4,78	4,65	2	1	4,45	3,93	4	1
5. Entuzijizam nastavnika za predmet	4,24	4,09	11	11	4,21	3,12	8,5	5,5
6. Naglašavanje važnog u predmetu	4,41	4,39	7	6	4,44	3,27	5	3,5
7. Poticanje suradničkih nastavnih metoda	4,18	4,07	12	12	3,82	2,43	12	13
8. Poticanje aktivnog učenja i samostalnog mišljenja studenata	4,57	4,24	5	10	4,21	2,70	8,5	8
9. Poštivanje individualnih razlika studenata	3,59	3,88	15	13	3,38	2,16	15	15
10. Traženje povratnih informacija od studenata	4,01	3,71	13	15	3,78	2,67	13	9,5
11. Razvijen mehanizam odgovora na povratne informacije	3,82	3,79	14	14	3,62	2,32	14	14
12. Pravedan način procjenjivanja znanja studenata	4,60	4,61	4	2	4,53	2,67	2	9,5
13. Vrijednost nastave u širem kontekstu studija	4,39	4,25	8	9	4,36	3,12	6	5,5
14. Adekvatnost i dostupnost literature, nastavnih sredstava i pomagala	4,37	4,49	9	4	3,91	2,59	10	11
15. Spremnost za pomoć	4,42	4,37	6	7,5	4,56	3,06	1	7

❶ **TABLICA 2**
Pojmanje "idealne" i "realne" nastave kod nastavnika i studenata (aritmetičke sredine i rangovi)

Iako je slika "idealne" nastave nastavnika i studenata gotovo jednoznačna, njihova se mišljenja mijenjaju kad se procjenjuje mjera u kojoj se svaki kriterij poštuje u tekućoj nastavi na sveučilištu. Ovdje nastavnici drže da su glavne karakteristike njihova poučavanja spremnost na pomoć (1), pravedan i pouzdan način procjenjivanja znanja studenata (2) i dobro pripremljena nastava (3). Ono što najmanje uspijevaju postići slično je onome što drže da je najmanje važno postići: poštivati individualne razlike studenata (15), odgovoriti na povratnu informaciju dobivenu od studenata (14) i tražiti povratnu informaciju (13). Studenti pak misle da njihovi profesori jesu stručnjaci za svoje predmete (1), dobro su pripremljeni za nastavu (2), naglašavaju važne dijelove predmeta (3,5) s jasno definiranim ciljevima (3,5). Studenti i nastavnici slažu se u procjeni realnog stanja kad je riječ o kriterijima koji se najslabije poštuju. Međutim, valja naglasiti da se studenti ne slažu

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. I SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

s nastavnicima u njihovoj visokoj procjeni spremnosti za pomoć (koju nastavnici rangiraju na prvo mjesto, a studenti na sedmo) i u mišljenju o pravdenom procjenjivanju znanja studenata (koje nastavnici rangiraju na drugo, a studenti na 9,5. mjesto). Ovo je indikator da se percepcije realnog stanja u nastavi između nastavnika i studenata razlikuju.

Kriteriji:	Nastavnici			Studenti		
	Rang (idealno)	Rang (realno)	z	Rang (idealno)	Rang (realno)	z
1. Jasno postavljeni ciljevi nastave	3	7	5,09	7,5	3,5	14,83
2. Poticanje interesa studenata	10	11	5,85	5	12	17,33
3. Dobra pripremljenost nastavnika	1	3	6,05	3	2	14,33
4. Stručnost nastavnika	2	4	5,63	1	1	12,26
5. Entuzijazam nastavnika za predmet	11	8,5	0,64	11	5,5	12,75
6. Naglašavanje važnog u predmetu	7	5	0,35	6	3,5	14,58
7. Poticanje suradničkih nastavnih metoda	12	12	4,94	12	13	16,35
8. Poticanje aktivnog učenja i samostalnog mišljenja studenata	5	8,5	5,33	10	8	16,13
9. Poštivanje individualnih razlika studenata	15	15	3,26	13	15	16,14
10. Traženje povratnih informacija od studenata	13	13	3,16	15	9,5	13,12
11. Razvijen mehanizam odgovora na povratne informacije	14	14	2,28	14	14	15,65
12. Pravedan način procjenjivanja znanja studenata	4	2	1,18	2	9,5	16,69
13. Vrijednost nastave u širem kontekstu studija	8	6	0,83	9	5,5	14,01
14. Adekvatnost i dostupnost literature, nastavnih sredstava i pomagala	9	10	6,04	4	11	16,75
15. Spremnost za pomoć	6	1	2,54	7,5	7	15,11

❶ **TABLICA 3**
Razlike u percepciji
"idealne" i "realne"
nastave kod
nastavnika i studenata

Znakovito je da se kriteriji u kojima se pokazuju najveće razlike više odnose na položaj studenata (nego na nastavnike ili predmet). To može voditi k pretpostavci da su studenti zanemareni subjekti nastave u visokoj izobrazbi, a statistički se pokazuje Wilcoxonovim testom ekvivalentnih parova (tablica 3.) koji pokazuje razlike u procjenama kriterija nastavnika i studenata: prema mišljenju studenata, postoji statistički značajna razlika u procjeni svakog kriterija kad se uspoređuju "idealno" i "realno" stanje. Kod nastavnika za četiri kriterija (entuzijazam nastavnika za predmet, naglašavanje važnog u predmetu, pravedan način procjenjivanja znanja studenata i vrijednost nastave u širem kontekstu studija) razlika između "idealnog" i "realnog" nije statistički značajna. Kada uspoređujemo značajnosti razlike između procjene "idealnog" i "realnog" stanja između nastavnika i studenata (Mann-Whitneyev U test; tablica 4.), ponovno se pokazuju razlike: nastavnici i studenti bliži su u procjeni "idealne" nastave, budući da za šest kriterija nije nađena statistički značajna razlika u njihovim procjenama. Međutim, kad je riječ o usporedbi procjene "realne" nastave između nastavnika i studenata, njihovo se

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. I SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

mišljenje statistički razlikuje u svakom promatranom kriteriju. Iz usporedbe rangova pojedinih kriterija "realne" nastave mogu se uočiti goleme razlike u procjeni pojedinih kriterija: primjerice, nastavnici drže da od svih promatranih kriterija "realno" najviše poštuju kriterij spremnosti za pomoć, a studenti taj kriterij rangiraju na sedmo mjesto. Slično tome, nastavnici su uvjereni da pravedno procjenjuju znanje studenata (2. rang), dok je taj kriterij kod studenata zauzeo 9,5 mjesto.

● **TABLICA 4**
Razlike u percepciji
"idealne" i "realne"
nastave između
nastavnika i studenata

	Nastavnici			Studenti		
	Rang (idealno)	Rang (realno)	z	Rang (idealno)	Rang (realno)	z
Kriteriji:						
1. Jasno postavljeni ciljevi nastave	3	7,5	3,17	7	3,5	13,20
2. Poticanje interesa studenata	10	5	1,72	11	12	14,90
3. Dobra pripremljenost nastavnika	1	3	5,03	3	2	12,56
4. Stručnost nastavnika	2	1	2,06	4	1	7,41
5. Entuzijazam nastavnika za predmet	11	11	1,62	8,5	5,5	12,53
6. Naglašavanje važnog u predmetu	7	6	0,82	5	3,5	13,53
7. Poticanje suradničkih nastavnih metoda	12	12	1,33	12	13	14,01
8. Poticanje aktivnog učenja i samostalnog mišljenja studenata	5	10	4,58	8,5	8	14,92
9. Poštivanje individualnih razlika studenata	15	13	3,20	15	15	11,89
10. Traženje povratnih informacija od studenata	13	15	3,68	13	9,5	11,97
11. Razvijen mehanizam odgovora na povratne informacije	14	14	0,47	14	14	13,32
12. Pravedan način procjenjivanja znanja studenata	4	2	0,81	2	9,5	17,05
13. Vrijednost nastave u širem kontekstu studija	8	9	1,99	6	5,5	13,69
14. Adekvatnost i dostupnost literature, nastavnih sredstava i pomagala	9	4	1,96	10	11	12,44
15. Spremnost za pomoć	6	7,5	0,94	1	7	15,28

Analiza kvalitativnih podataka (komentari nastavnika i studenata)

Komentari nastavnika

S ciljem boljeg razumijevanja kvantitativnih podataka istraživanja, na kraju upitnika ispitanicima je ostavljen prostor za upisivanje komentara o problemu koji se istraživanjem ispituje. Od 203 nastavnika koji su sudjelovali u istraživanju, njih 97 (48 posto) napisalo je svoje komentare čiji je opseg varirao od nekoliko riječi do dodatne stranice teksta.

Komentari nastavnika grupirani su u četiri skupine: podrška i pohvale istraživanju, kritika istraživanju (negativni komentari), kritika nastavne prakse na sveučilištu, i prijedlozi i rasprava o problemu (tablica 5.). Broj izdvojenih komentara (135) veći je od broja nastavnika koji su komentare napisali (97), jer je dio komentara bio detaljniji i obuhvaćao više aspekata problema.

Od ukupnog broja komentara, najmanji se broj (17 komentara; 12 posto) odnosi na kritiku istraživanja. Komentari su različiti i teško je zaključiti o zajedničkoj niti kritike:

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. I SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

➔ TABLICA 5
Skupine
komentara nastavnika

“Sterilno.” (PED Rijeka, izvanredni profesor)
“Nisam uvjeren da je problem lako riješiti ovakvim upitnikom, niti vidim mogućnosti da onaj tko obradi ove podatke iz njih izvuče praktično korisne podatke” (MED, asistent)
“Uvjeren sam u humanističko-filozofski pristup, čemu u upitniku nije dana dostatna važnost.” (MED, docent)

SKUPINE KOMENTARA	Broj	%
Podrška i pohvale istraživanju	55	41
Kritika istraživanju (negativni komentari)	17	12
Kritika nastavne prakse na sveučilištu	35	26
Prijedlozi i rasprava o problemu	28	21
Uukupan broj	135	100

Sigurno je da neke od negativnih kritika valja uzeti u obzir pri pokušaju da se poboljša kvaliteta nastave u visokoj obrazbi, što se osobito odnosi na specifičnosti pojedinih disciplina koje zahtijevaju različite pristupe nastavi. U svakom slučaju, znakovito je da niti jedan od komentara ne izražava stav da problem sveučilišne nastave nije važan ili da je stanje toliko dobro da nikakve intervencije nisu potrebne. To se može potvrditi i skupinom komentara koji daju podršku istraživanju i čine najbrojniju skupinu (55 komentara; 41 posto). Većinom ispitanici drže da je istraživanje korisno i od pomoći, nadajući se da će voditi poboljšanju kvalitete nastave na sveučilištu. Nekoliko ispitanika očekuje iniciranje konkretnih akcija u koje žele biti uključeni. Ideja o važnosti problema jasno je izražena.

“Konačno nešto i o nastavi. Podržavam!” (MED, izvanredni profesor)

“Korisno i od velike pomoći.” (POM, asistent)

Velik broj komentara odnosi se na kritiku nastavne prakse na sveučilištu (35 komentara; 26 posto). Nastavnici pišu:

“Kvaliteta visokoškolske nastave je izrazito zanemarena. Dijelom su krivi i kriteriji Ministarstva koji navode nastavnika da se više posvećuju znanstveno-istraživačkom radu, što oni često i čine na teret kvalitete nastave. I kolege se međusobno cijene temeljem znanstvenih radova, dok se nastava i pripreme za nastavu zanemaruju.” (EKO Rijeka, asistent)

“Osnovni problem nastave u Rijeci te uopće je reproduktivni pristup učenju i ispitivanju, a to znači deficit kreativnog i aktivnog odnosa prema učenju.” (PRA, docent)

U skupini komentara u kojoj se raspravlja o problemu visokoškolske nastave (28 komentara; 21 posto) može se identificirati nekoliko zajedničkih tema: ideja da se tekuća praksa treba promijeniti i poboljšati; stav o (negativnom) utjecaju drugih uvjeta na izvođenje nastave, a posebno je naglašen

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. I SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

problem odnosa nastavničke i znanstvene funkcije sveučilišnog nastavnika.

“Sigurna sam da bi kvaliteta visokoškolske nastave bila znatno bolja kada bi se položaj i status izobrazbe i nastavničke profesije u našem društvu poboljšao.” (PED Rijeka, docent)

“Razmislite o realnim materijalnim okvirima; isplata materijalnih troškova kasni šest mjeseci.” (GRA, izvanredni profesor)

“Od sveučilišnih nastavnika se znatno više traži nego što im se daje. Bez adekvatnog vrednovanja sveučilišnog rada, znatni pomaci se ne mogu očekivati u kvaliteti nastave. Entuzijizam i ljubav većeg broja nastavnika održava sveučilišta na zadovoljavajućoj kvalitetnoj razini.” (TEH, docent)

Komentari studenata

U sličnom omjeru kao nastavnici, 48 posto studenata napisalo je komentare (226 od 469 studenata koliko ih je sudjelovalo u istraživanju). Komentari studenata grupirani su u više kategorija nego komentari nastavnika (tablica 6.).

➔ **TABLICA 6**
Skupine komentara studenata

SKUPINE KOMENTARA	Broj	%
Podrška i pohvale istraživanju	78	28
Kritika istraživanju (negativni komentari)	12	4
Kritika nastavne prakse na sveučilištu	72	26
Prijedlozi i rasprava o problemu	39	14
Pesimistički stavovi	29	11
Kritika rada nastavnika	46	17
Ukupan broj	276	100

Skupine komentara koje su diferencirane kod nastavnika (podrška i pohvale istraživanju, kritika istraživanju (negativni komentari), kritika nastavne prakse na sveučilištu i prijedlozi i rasprava o problemu) pojavljuju se i kod studenta, ali su se ovdje diferencirale još dvije nove skupine komentara koje je bilo moguće izdvojiti: jasno izražen pesimistički stav prema rješavanju problema visokoškolske nastave i izražena kritika prema radu nastavnika. Kao i u analizi komentara nastavnika, ukupan broj komentara (276) veći je od broja studenata koji su napisali komentare, jer su neki pokrivali više aspekata.

Studenti ovako izražavaju svoj pesimizam:

“Ovo je sve uzalud, jer profesori rade što ih je volja.” (HOT)

“Ne mislim da ovaj upitnik, kao ni jedan drugi, može riješiti naše probleme.” (MED)

Postotak negativnih komentara (4 posto) znatno je niži nego kod nastavnika i, kao i kod nastavnika, ne prepoznaje se dominantna kritička misao o nedostacima istraživanja:

“Čemu sve ovo?” (PED Rijeka)

“Upitnik je previše općenit. Bilo bi korisnije procjenjivati svakog profesora.” (EKO Rijeka)

Nekoliko je studenata s razlogom upozorilo da se nedostatak upitnika odnosi na opću procjenu nastave na fakultetu. Studenti naglašavaju:

“Teško je razmišljati o prosječnoj nastavi jer su profesori vrlo različiti: neki izgledaju kao da su izašli iz poslijeratnog doba, a neki su izrazito suvremeni. (PED Rijeka)

“Upitnik je zadovoljavajući, ali bi ga trebalo primijeniti na svakog profesora (asistenta), jer postoji velika razlika između najboljeg i najgoreg profesora, što se iz ankete neće vidjeti, odnosno postoji problem uopćavanja.” (EKO Rijeka)

Postotak komentara koji podržavaju istraživanje znatno je niži nego kod nastavnika (28 posto prema 41 posto kod nastavnika). Poput nastavnika, i studenti se nadaju da će istraživanje rezultirati kvalitetnijom nastavom. Kod nekih je studenata podrška povezana s komentarima o statusu studenata, ili s pozivom na djelovanje:

“Pohvala za projekt – krajnje vrijeme, uključite u rad što više studenata – jer se na njima, ali i za njih cijela nastava provodi.” (PED Rijeka)

“Problem je mrak... treba, treba. Možda bi trebalo češće provoditi ovakve ankete.” (EKO Pula)

“Dobro je i pohvalno da se pokrenulo to pitanje, jer su studenti sami preslabi da bi nešto bitno mogli promijeniti, bez neke “više” pomoći.” (PRA)

Skupina komentara studenata koja se odnosi na prijedloge i raspravu o problemu (39 komentara; 14 posto) najbolje ukazuje na konkretne ideje o nastavi na sveučilištu. Studenti posebno naglašavaju potrebu da se promijeni njihov položaj:

“Želi se postići bolji i zdraviji odnos nastavnik – student, a ne ono tradicionalno da je nastavnik najbolji, a učenici su u svemu ispod njega.” (PED Pula)

“Poželjno i korisno bi bilo povećati komunikaciju između profesora i studenata, zainteresirati studente kreativnijim pristupom predavanjima, poticati studente na razmišljanje i iskazivanje vlastitih stavova i uzeti to u obzir, razvijati inventivnost kod studenata, predavanja svesti na ležerniju komunikaciju kako bi se podaci bolje upamtili.” (HOT)

“Nije problem u nastavi, nego u sustavu. Profesori imaju monopolski položaj – za svoj nerad nisu kažnjeni – treba uvesti konkurenciju među profesorima. Isto tako profesori nisu nagrađeni za dobar rad – treba ih novčano nagraditi (novac trebaju uplatiti studenti čime će i oni paziti da dobiju uslugu za taj novac).” (EKO Rijeka)

U skupini komentara u kojoj se kritizira postojeća praksa (72 komentara; 26 posto) mogu se naći detalji o pogledima

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. I SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

studenata na tekuću nastavu, što je posebno važno za istraživanje:

"Problem je golem. Gotovo svih 15 kriterija čista su teorijska postavka u odnosu na stvarno stanje." (PED Rijeka)

"Učimo stvari koje su stare i koje su se rabile i radile prije 50 godina kad su bile moderne. Većina predavanja je jako dosadna i ono malo ljudi koji su voljni doći uglavnom spavaju. Svaka čast rijetkim slučajevima – profesorima koji u tebi znaju probuditi bar mrvicu interesa." (TEH Rijeka)

"Loši uvjeti na klinici (treba i nas netko zamijetiti)." (MED)

"U mojem slučaju jedan školski dan se svodi u pravilu na 5-6 sati u najmanju ruku dosadnog izmjenjivanja: teorem pa dokaz itd. Probajte zamisliti. Nije niti najmanje zanimljivo. Takav način ne budi zanimanje, već guši svaku ljubav prema gradivu. Je li onda realno od nas očekivati da sutra, kad se nađemo u školi kao profesori, u naša predavanja unesemo ljubav, kad je ona, na žalost, davno ugušena između jednog teorema i njegova dokaza." (PED Rijeka)

Među komentarima studenata bilo je moguće izdvojiti zasebnu skupinu komentara koja se odnosi na kritiku rada nastavnika. Ti komentari ukazuju na dodatne razloge slabe kvalitete nastave koji se mogu naći primarno kod nastavnika samih i teško ih je neposredno pripisati "vanjskim" čimbenicima. Imajući u vidu razlike u procjenama "realne" nastave između nastavnika i studenata, moglo bi se zaključiti da se upravo u okviru ove kategorije komentara može naći objašnjenje statističkih razlika, tj. neslaganja nastavnika i studenata o nastavi koja se na fakultetima izvodi. Većina kritika odnosi se na nevoljkost nastavnika da komuniciraju i surađuju sa studentima, što ima za posljedicu strah, nerazumijevanje i slabe rezultate nastave i učenja.

"Profesori bi trebali biti više zainteresorani za nastavu i studente, a ne za plaće, te bi trebali biti objektivniji u ocjenjivanju." (EKO Pula)

"Većina nastavnika nema niti dostatnu kvalifikaciju, ne potiču samostalno razmišljanje, ne drže se onoga što podučavaju, ne žele čuti razmišljanja, ne žele čuti mišljenja drukčija od svojih, nisu fleksibilni što se tiče novosti." (PED Pula)

"Kvaliteta visokoškolske nastave svodi se na čisti formalizam i zatupljivanje mladih ljudi." (PED Pula)

"Ne znam što će napisati studenti tehničkih i prirodnih fakulteta za svoje profesore koji se ne ponašaju kao ljudi i nemaju veze sa životom." (PED Pula)

"Povezanost studenata i profesora je vrlo mala. Profesori su "nedostupni", teško se odnose prijateljski prema nama. Puno studenata se i boji profesora baš zbog udaljenih odnosa." (HOT)

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. I SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

“Trebalo bi biti manje prijetnji profesora studentima.”
(HOT)

“Profesori bi trebali biti susretljiviji i spremniji pomoći, a naročito bi trebali poštivati svoje i naše vrijeme, jer i mi smo ljudi.” (EKO Rijeka)

“Mislim da ovo nema smisla, jer je na fakultetu, kako je jedan naš profesor rekao, diktatura i studenti nemaju ili imaju malo prava na mišljenje. Što profesori kažu to studenti moraju napraviti, i gotovo. Tko se ne slaže može otići s fakulteta – kažu profesori i opet rade po svome, ako im želite nešto reći ili na nešto ukazati.” (TEH)

Može se držati da studentske kritike sveučilišne nastave, a osobito komentari koji naglašavaju ulogu nastavnika potvrđuju kvantitativne rezultate ovog istraživanja. Komentari studenata dodatno potvrđuju rezultate dobivene rangiranjem kriterija kvalitetne nastave i statističkih testova, tj. potvrđuju pretpostavku o zanemarivanju studenata. Iako su se nastavnici i studenti slagali u razlozima koji negativno utječu na kvalitetu nastave (nedostatak opreme i prostora, slabo financiranje visoke izobrazbe), a profesori su ukazali na čimbenike koji ne rade u korist unapređivanja nastave (procedura izbora u viša zvanja u kojoj se prednost daje znanstvenom postignuću, životni standard sveučilišnih nastavnika koji utječe na njihovu motivaciju), ipak se može držati da se neke od karakteristika tekuće nastavne prakse na sveučilištu mogu poboljšati promjenom stavova i prakse nastavnika koja nije primarno ovisna o vanjskim čimbenicima.

DISKUSIJA I ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazali su da procjene sveučilišnih nastavnika pokazuju statistički značajnu razliku između “idealnog” (procjena relevantnosti i prinosa svakog kriterija uspješnoj nastavi) i “realnog” (procjena mjere u kojoj se svaki kriterij poštuje u nastavnoj praksi na sveučilištu) u devet kriterija (od 15 ponuđenih). Kod studenata razlika je statistički značajna u procjeni razlike “idealnog” i “realnog” u svakom kriteriju. Ipak, čini se da se indikativni rezultati s posebnim reperkusijama na praksu mogu dobiti kad se uspoređuju procjene “idealnog” i “realnog” stanja između nastavnika i studenata. Rezultati Mann-Whitneyevog U testa pokazuju statistički značajne razlike u procjeni “idealne” nastave u sedam kriterija. Međutim, kad se procjenjuje “realna” nastavna praksa, postoji statistički značajna razlika u svakom kriteriju, a neke se razlike, promatrajući razlike u rangiranju kriterija, mogu držati radikalnima (primjerice, razlika u procjeni pravednosti procjenjivanja znanja i spremnosti nastavnika za pomoć). Kvalitativni pokazatelji (komentari studenata i nastav-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. | SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

nika) dodatno su potvrdili potrebu ovakvih istraživanja mišljenjem da je ovo istraživanje važno ponajprije zbog činjenice što je nastava na sveučilištu nezadovoljavajuća, ali i ukazali na ograničenja studije (ponajprije "opći" kriteriji koji ne vode dosta računa o disciplini i potreba da se procjenjuje svakog nastavnika pojedinačno, a ne nastavu "generalno"). Nastavnici i studenti, svaki sa svojeg gledišta, ukazivali su na "vanjske" probleme koji negativno utječu na nastavu. Ipak, analiza studentskih komentara ukazuje na to da je moguće pretpostaviti da dio problema u studiranju proizlazi iz problema koji se mogu pripisati nastavnicima, a ne odnose se ponajprije na "vanjske" čimbenike. Riječ je o nedostatku komunikacije sa studentima, interesa za studente i njihove probleme, nevažavanju studenata, premalo spremnosti za pomoć. Sudeći prema rezultatima statističkih testova, čini se da većina nastavnika jednostavno nije svjesna tih nedostataka.

Iako rezultate ovog istraživanja i njegove generalizacije treba uzeti s oprezom, čini se da kritike studenata – bez obzira na ograničenost pouzdanosti njihovih evaluacija koje trebaju biti samo jedan od aspekata u sustavu evaluiranja kvalitete sveučilišne nastave – treba ozbiljno razmotriti. Sudeći prema načinu na koji studenti oslikavaju "idealnu" nastavu, čini se da su na dobrom putu da prepoznaju tradicionalnu nastavu i svoj položaj kao jedino moguće: izraženi pesimizam prema mogućim promjenama dobar je dokaz za to. Rezultati ovog istraživanja indiciraju perpetuiranje tradicionalne nastave, u kojoj su studenti zanemareni. Posredno i neposredno, iz kvantitativnih i kvalitativnih podataka, može se izvesti zaključak o neodgovarajućem položaju studenata i njihovu zanemarivanju u nastavi.

Rezultati istraživanja pozivaju i na preispitivanje teorijske osnove na kojoj bi se trebao zasnivati model usavršavanja sveučilišnih nastavnika kao krajnji cilj ovog istraživanja. Rezultati pokazuju da su stavovi prema nastavi tradicionalni te da nastavnici ne vide dosta razloga za promjenama koje se ponajprije odnose na njih same (i njihov odnos prema studentima, u prvom redu). Iako studenti, očito, zahtijevaju promjene, jasno je da – imajući u vidu njihovu pasivnu i prisilno pasiviziranu ulogu u sustavu visoke izobrazbe – snaga studenata nije dostatna da inicira promjene. Iskustva uspješno realiziranih promjena u visokoj izobrazbi ukazuju na to da garanciju za uspjeh daje djelovanje čimbenika s dna hijerarhije, koji imaju znanje i motivaciju potrebnu za započinjanje promjene, kao i elementi s vrha, čije uvjerenje treba biti da se promjena mora dogoditi. Oni na "dnu" obično su sveučilišni nastavnici i studenti, a oni "s vrha" rukovodstvo visokoškolskih institucija, ministarstva i druge relevantne vladine

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. I SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

institucije. Ako se dogodi da su i jedni i drugi skloni podržavati tradicionalan pristup nastavi kao jedinu varijantu, ozbiljno valja posumnjati u kolegijalan pristup kao pokretač promjena.

A promjene su, valja se složiti,
“... definitivno potrebne u sustavu naše visoke izobrazbe. Odnos nastavnik – student je kritična točka, tj. nastavnikovo shvaćanje sebe, vlastite uloge, njegovo razumijevanje smisla posla koji radi.” (PED Rijeka, docent)

LITERATURA

Andrews, J. et al. (1996.), The teaching and learning transaction in higher education: a study of excellent professors and their students, *Teaching in higher education*, 1:81-103.

Arubayi, E. (1987.), Improvement of instruction and teacher effectiveness: are student ratings reliable and valid?, *Higher Education*, 16:267-278.

Booth, A. i Hyland, P. (1996.), *History in higher education*, Oxford: Blackwell Publishers.

Centra, J.A. (1978.), Using students' assessments to improve performance and vitality, *New directions for instructional research*, 20:31.

Chickering, A.W. i dr. (1987.), Seven principles for good practice in undergraduate education, *AAHE Bulletin*, 39:3-6.

Cox, B. (1994.), *Practical pointers for university teachers*, London: Kogan Page.

Cvetek, S. (1993.), *Visokoškolski kurikulum. Strategije načrtovanja, izvedbe in evaluacije študentskih programov*, Maribor: Dialog.

Jeffreys, MR., Massoni, M., Odonnell, M. i Smolaka, I. (1997.), Student evaluation of courses – determining the reliability and validity of three survey instruments, *Journal of Nursing Education*, 36(8):397-400.

Hrvatsko sveučilište za 21. stoljeće. Idejno rješenje razvoja Sveučilišta u Zagrebu, *Sveučilišni vjesnik*, posebni broj, 44:1-192, Zagreb, siječanj 1998.

Kassebaum, D.G., Eaglen, R.H. i Cutler, E.R. (1997.), The meaning and application of medical accreditation standards, *Academic Medicine*, 72(9):808-818.

Ledić, J. (1990.), Pedagogic Education of University Teachers, *International News-letter*, 12: 29-32.

Ledić, J. (1990.a), Pedagoško usavršavanje sveučilišnih nastavnika: prijedlozi za međunarodni dijalog, *Pedagoški rad*, 45 (4): 438-443.

Ledić, J. (1992.), Pristup pedagoškom usavršavanju sveučilišnih nastavnika, *Napredak*, 2:195-199.

Ledić, J. (1992.a), Staff Development for Improving Teaching and Learning in Yugoslavia: Some ideas for a Cross-cultural Dialogue with West-European Units for Staff Development and Research into Higher Education. U: B. Berendt i J. Stary (ur.) *Advanced Study Programmes for Key Persons and Cross-cultural Dialogue North-South-East-*

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. | SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

West, Proceedings of the 6th EARDHE Conference, Berlin, October 1-5. 1990., Peter Lang 1992., Frankfurt am Main, 159-166.)

Ledić, J. (1993.), K novim standardima visokoškolske nastave, *Napredak*, 134 (2): 187-196.

Ledić, J. (1993.a), K novim standardima visokoškolske nastave, 1. dio, *Život i škola*, 42(2):153-160.

Ledić, J. (1994.), TQM – novi pristup kvaliteti visokog obrazovanja, *Napredak*, 135(4):456-465.

Marentič-Požarnik, B. et al. (1995.), *Izziv raznolikosti*, Nova Gorica: Educa.

Marsh, H.W. (1987.), Students' evaluations of university teaching: research findings, methodological issues, and directions for future research, *International Journal of Educational Research*. 11:253-388.

McKeachie, W.J. (1986.), *Teaching tips: a guide book for the beginning college teachers*, 8th.ed. Lexington, Mass.: D.C. Heath

Penner, J.G. & Centra, J.A. (1993.), *Reflective faculty evaluation: enhancing teaching and determining faculty effectiveness*, San Francisco: Jossey-Bass

Rindermann, H. (1997.), Generalizability of student ratings of university teaching – can the evaluation results of one course be transferred to other courses of the same university teacher or to courses with equal content but different teachers, *Psychologie in Erziehung und Unterricht*. 44(3):216-234.

Tang, T.L.P. (1997.), Teaching evaluation at a public institution of higher education – factors related to the overall teaching effectiveness, *Public Personnel Management*. 26(3):379-389.

Timpson, W.W. i Andrew, D. (1997.), Rethinking student evaluations and the improvement of teaching – instruments for change at the University of Queensland, *Studies in Higher Education*, 22(1):55-65.

BILJEŠKE

¹ Članak 134. Zakona o visokim učilištima određuje da periodično utvrđivanje nužne kakvoće i učinkovitosti nastavnog, znanstvenog i stručnog rada pokreće Ministarstvo, u pravilu svakih pet godina, te da postupak vrednovanja obavljaju stručna povjerenstva Ministarstva čije članove imenuje ministar na prijedlog Nacionalnog vijeća za visoku naobrazbu. Stručna povjerenstva svoju ocjenu utemeljuju i na samoanalizi visokih učilišta, mišljenju stručnih društava i uglednih inozemnih stručnjaka.

² U publikaciji "Hrvatsko sveučilište za 21. stoljeće" (idejno rješenje razvoja Sveučilišta u Zagrebu) može se naći Obrazac za provjeru uspješnosti nastave i nastavnika (str. 65). Indikativno je da se prvim pitanjem ispituje nazočnost ispitanika (studenata) na predavanjima, s rasponima od 80-100 posto pribivanja do 0-20 posto pribivanja. I ovime se, čini se, više apostrofira problem smisla održavanja predavanja, a ne obveznosti pohađanja predavanja. Naime, ako pretpostavimo (i istraživanjem dokažemo) da nema veće razlike između uspjeha u studiju studenata koji redovito pohađaju predavanja i onih koji to ne čine, onda se valja ozbiljno zapitati ne samo o efikasnosti predavanja nego o smislu njihova održavanja.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. I SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

Students' Position Regarding the Quality of the Teaching Process at the University

Jasminka LEDIĆ, Vesna KOVAČ, Branko RAFAJAC
Faculty of Philosophy, Rijeka

This paper presents the results of research on "The Quality of Teaching in Higher Education", exploring students' status at the university, with the emphasis on their position in the teaching process. The questionnaire was based on 15 higher education quality criteria, and the participants (203 teachers and 469 students from the University of Rijeka) assessed the difference between "ideal" teaching (assessment of the relevance and contribution of each criterion to successful university teaching), and "real" teaching (the extent to which every criterion is respected in actual teaching at the university). The results show a statistically significant difference between "ideal" and "real" in seven (from 15) criteria, according to the teachers. According to the students, "ideal" and "real" differ statistically on every criterion. Indicative results with significant implications could be perceived when "ideal" and "real" were compared between students and teachers. The Mann-Whitney U test shows statistically significant differences according to 7 criteria in "ideal" teaching. However, when "real" teaching is assessed by teachers and students, a statistically significant difference is found in every criterion. Qualitative results (teachers' and students' comments) mostly point at "external" problems which negatively influence teaching. However, the analysis of the students' comments shows that a part of the problem could be primarily connected with teachers. The qualitative results support the statistical tests, and it might be considered that most of the teachers do not understand the importance of or neglect communication with students, do not show interest for students and their problems, and are not ready to help the students to a sufficient extent.

Der Status von Studenten im Rahmen der Analyse hochwertiger Hochschulunterrichts

Jasminka LEDIĆ, Vesna KOVAČ, Branko RAFAJAC
Philosophische Fakultät, Rijeka

Vorliegende Studie präsentiert die Ergebnisse einer Untersuchung, die im Rahmen des Projekts "Hochwertiger Hochschulunterricht" durchgeführt wurde und mittels deren man den Status von Studenten an der Universität, unter besonderer Berücksichtigung ihrer Stellung im Unterricht, ermitteln wollte. Die Testgruppe bestand aus 203 Lehrkräften und 469 Studenten der Universität Rijeka, die anhand eines

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 4-5 (36-37),
STR. 619-637

LEDIĆ, J. I SUR.:
POLOŽAJ STUDENATA...

Fragebogens mit 15 aufgeführten Kriterien zur Bestimmung hochwertigen Hochschulunterrichts unterscheiden sollten zwischen "idealem" Unterricht (Einschätzung von Relevanz und Beitrag jedes einzelnen Kriteriums beim Unterrichtserfolg) und "realem" Unterricht (Einschätzung, inwiefern die genannten Kriterien im Hochschulunterricht zur Geltung kommen). Laut Untersuchungsergebnissen zeigen die Angaben der Lehrkräfte zu 9 von 15 Kriterien, daß in der Bewertung von "idealem" und "realem" Unterricht ein statistisch relevanter Unterschied besteht. Die von den Studenten gemachten Angaben wiederum zeigen zu sämtlichen Kriterien einen statistisch relevanten Unterschied. Indikative Resultate mit besonderen Reperkussionen in der Praxis ergeben sich, wenn man die von Lehrkräften und Studenten geäußerten Einschätzungen des "idealen" und des "realen" Zustands miteinander vergleicht. Die Ergebnisse des U-Tests nach Mann-Whitney zur Bewertung "idealen" Unterrichts zeigen bei 7 der angeführten Kriterien einen statistisch bedeutenden Unterschied. Wird jedoch die "reale" Lehrpraxis bewertet, so ergibt sich bei sämtlichen Kriterien ein statistisch bedeutender Unterschied. Qualitätsbezogene Indikationen (Kommentare der befragten Studenten und Lehrkräfte) verweisen hauptsächlich auf "externe" Probleme, die den Hochschulunterricht beeinträchtigen. Eine Analyse studentischer Kommentare verweist jedoch ebenso auf die mögliche Annahme, daß ein Teil der beim Studium auftauchenden Schwierigkeiten auf Faktoren zurückgeht, die dem Lehrpersonal angekreidet werden können, die also nicht in erster Linie "externen" Charakter haben. Des weiteren bestätigen die qualitätsbezogenen Indikationen die Ergebnisse statistischer Tests, aus denen hervorgeht, daß der Großteil der Lehrkräfte die Bedeutung der Kommunikation mit den Studenten nicht einsieht oder sie vernachlässigt, kein ausreichendes Interesse für die Studenten und ihre Probleme aufbringt, sie nicht respektiert und nicht bereit ist, ihnen ausreichende Hilfe zu gewähren.